

5-маъруза

Қарор қабул қилишнинг самарадорлиги

Режа

1. Алтернатив қарорлари.
2. Қарор қабул қилиш жараёнининг босқичлари.
3. Маълумотларни йиғиш процедураси.

***Калит сўзлари.** Алтернатив қарорлар, монографик, йўналтирилган, типологик, Статистик турлар.*

Қарор қабул қилишда шакллантирилган билимларни қўллаш конкрет амалий масалааларни ечиш учун тайёр модел, усул, шакл ва формулалардан фойдаланишни кўзда тутди. Ахборот тизимларида қарор қабул қилиш тўғрисидаги шакллантирилган билимларга асосланган ахборот технологияси **автоматлаштирилган қарор қабул қилиш технологияси** дейилади. Бу технология қарор қабул қилувчи шахс ва экспертлар гуруҳининг ахборот дастурий тизим билан ўзаро мулоқотида асосланади.

Алтернатив қарорлар тўпламидан керакли қисмини танлаш ёки уларни тартибга солиш қарор қабул қилиш масаласининг моҳияти ҳисобланади. Бунда танланган нимтўплам (қисм тўплам) ёки тартибга келтирилган тўплам **қарор** деб, танлаш ёки тартиблашни **қарорни қабул қилиш** деб, ва ниҳоят, тегишли (танлаш ёки тартиблаш) амалларини бажаришни эса – **қарор қабул қилиш процедураси** деб аталади.

Алтернатив қарорлар тўплами шакллангунга қадар шахс томонидан маълум шартлар бажарилиши талаб қилинади. Барча бажариладиган процедуралар тўплами қарор қабул қилиш жараёни дейилади. Қарор қабул қилишни шартли равишда уч босқичга бўлинади:

1. Масалани тайёрлаш босқичи
2. Масаланинг ечимини топиш босқичи
3. Топилган ечимни (қарорни) амалга ошириш босқичи.

1. Масалани тайёрлаш босқичи 1) маълумотларни тўплаш (йиғиш); 2) Маълумотларни ўлчаш ва таҳлил қилиш; 3) Муаммовий вазиятни аниқлаш процедураларини бажаришни тақозо этади.

Маълумотларни тўплаш процедураси ахборот манбааларига асосланган бўлиб, уларнинг хусусиятларини ва сифатларини акс эттиради ҳамда қарор қабул қилишнинг мақсади ва масаланинг қўйилиши жиҳатларига асосланади. Шунга қараб бажараладиган амаллар тўплами аниқланади. Шунинг учун маълумотларни йиғиш ва таҳлил қилишда турли усуллар қўлланилади.

Шкалалаш амали маълумотларни ўлчаш ва масштаблаш билан боғлиқ, шкаланинг тури ўлчанадиган маълумотлари турига қараб олинади. Уч хилдаги шкала мавжуд:

1. Номинал (қиймат) бўйича;
2. Тартиб бўйича;
3. Миқдор бўйича.

Гуруҳлаш амали. Бу амал маълумотларни ўзига ҳос хусусиятига қараб гуруҳларга бўлади. Гуруҳлаш жараёнида айрим маълумотларни уларнинг қиймати бошқал арга нисбатан кескин равишда фарқланиши сабабли ташлаб юборилади.

Маълумотларни хажмини камайтириш мақсадида уларнинг айрим кесимлари (қисмлари) олинади, бунда уч турдаги кесимни (танланмани) олиш мумкин:

1. Монографик;
1. Йўналтирилган, типологик;
2. Статистик турлар.

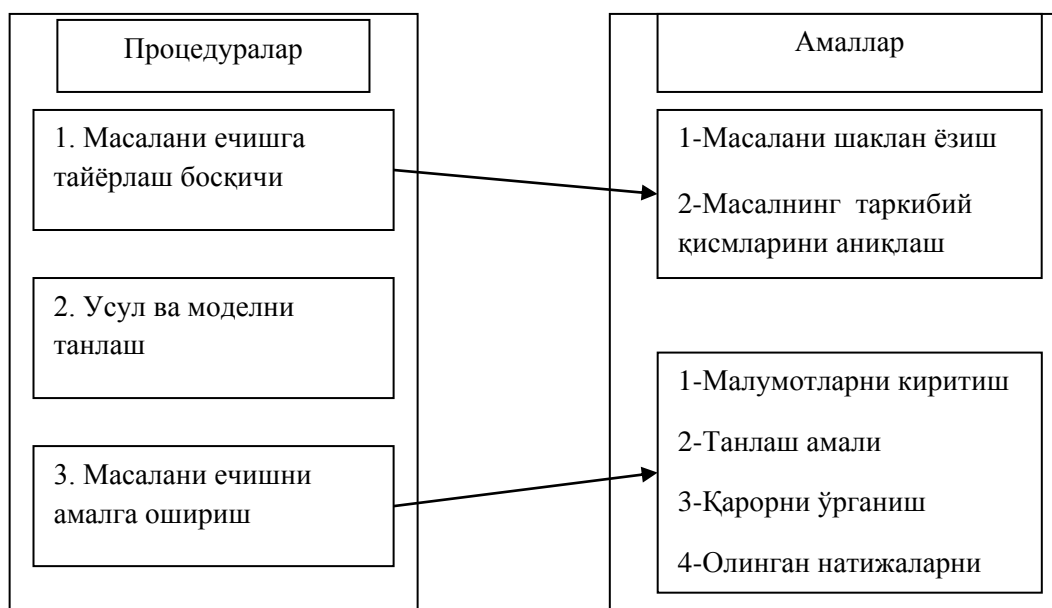
Муаммовий вазиятларни аниқлаш процедурасини бажариш қарор қабул қилиш масаласининг қўйилишини аниқлашга олиб келади. Учта амал бажарилади:

1. Вазиятни аниқлаш
2. Муаммони қўйилиши
3. Муаммони ҳал этиш

Вазиятни аниқлаш амали атроф шароит ва турли шартлар тўпламини аниқ акс эттириб қарор қабул қилиш муҳитини аниқлашга йўналтирилган. Бу амал бажарилганда берилган маълумотлар таҳлил қилиниб, тизимий равишда бажарилади. Бу амал бажаргандан қарор қабул қилишнинг мақсадини ҳисобга олган ҳолда масаланинг умумий қўйилиши аниқланади.

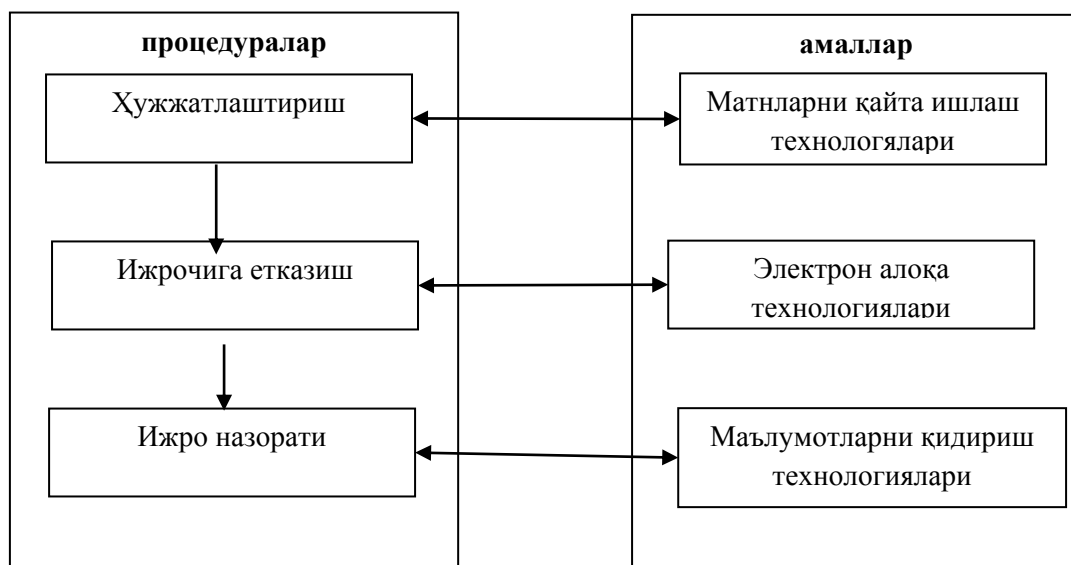
Муаммони қўйиш амали мақсадларни аниқлаш учун қўлланилади. Муаммоли вазиятлар таҳлил қилишда аввал аниқлаб олинган муаммо ва вазиятлар тўплами таҳлил қилинади. Бунда шартлар туркумланади, бошланғич ҳолат аниқланади, уларга таъсир килувчи факторлар топилади.

2. Масаланинг ечимини топиш босқичининг процедуралари сони ва таркиби муаммовий вазият, уни ечиш усули ва ушбу усулни жорий этишга боғлиқ бўлади.

3. Топилган ечимни (қарорни) амалга ошириш босқичи ахборот технологиялари ёрдамида қарор қабул қилишнинг якуний босқичи ҳисобланади. Мазкур босқичда қуйидаги 3 та процедура бажарилади:

- қарорни ҳужжатлаштириш;
- қарорни ижрозига етказиш;
- ижрони назорат қилиш.

Саволлар

1. Алтернатив қарорлар деганда нима тушинилади?
2. Гуруҳлаш амали қандай амалга оширилади?
3. Маълумотларни йиғиш процедураси қандай амалга оширилади?